

De blanke sidene

■ ■ Partisjef Gorbatsjov har avsluttet sitt Polen-besøk uten de store overraskelser. Det overraskende var kanskje at han ikke hadde noe ekstra med i bagasjen. Dette har vært en skuffelse for polakkene, for den sovjetiske partisjefen ankom til et land med store økonomiske og sosiale problemer.

■ ■ Den sovjetiske lederen har valgt å stå forsiktig i Polen, vel vitende om at han lett kommer ut i farlige minefelter. Den historiske forbindelse mellom Polen og Sovjetunionen — for ikke å si Russland — er alt annet enn god. Polakkene har alltid mistrodd Moskva, ofte med god grunn.

■ ■ Mange hadde håpet at Gorbatsjov under dette besøket skulle begynne å fylle «de blanke sidene» i den polske historien. Dette har han lovt tidligere, og små artikler i sovjetisk presse har antydnet at Sovjetunionen snart vil fortelle sannheten om mordene på de polske offiserene i Katyn-skogen.

■ ■ Det er mulig at både polske og sovjetiske myndigheter nøler av frykt for at glasnost-politikk på dette området kunne føre til voldsomme anti-sovjetiske reaksjoner i Polen. For det dreier seg ikke bare om de om lag 4500 polske offiserene i Katyn. Ytterligere 10 000 polske militære er savnet fra den tida. Videre har man Stalins deportasjoner av polske sivile fra den østlige delen av Polen. Dette satte diktatoren i gang med etter at han takket være handelen med Hitler fikk dele Polen med tyskerne. Tusener forsvant til Sibir i umenneskelige arbeidsleire, og mange vendte aldri tilbake. Dette er også en blank side i den polske samtidshistorien. Enda en blank side: Mot slutten av trettiåra likviderte Stalins bødler en rekke europeiske kommunister som hadde søkt tilflukt i Moskva. Blant dem var toppene i det polske kommunistpartiet.

■ ■ Som man ser, synderegisteret er langt, og det er ikke godt å vite hvordan en på forhånd anti-russisk polsk befolkning ville reagere, hvis de blanke sidene plutselig ble fylt med sannheten.

■ ■ Gorbatsjov har valgt å tie foreløpig. Saken er uhyre vanskelig, selv i glasnost og perestrojka-tider.

Massegrav fra stalintiden

25/10-91 102273
Ulan Bator (NTB-Reuter): Hodeskaller stikker opp fra den sandete jorden utenfor byen Moron i det nordlige Mongolia. De blekede beinrestene er spredt utover et 20 mål område der myrdede buddhistmunker er stablet fire i dybden i en nylig oppdaget massegrav fra Stalin-tiden.

Den mongolske historikeren Muhndalain Rinchin forteller at dagens munk i Moron kom over massegraven ved en tilfældighet. Likene i massegraven er alle henrettet med ett enkelt skudd i bakhodet, og de er fortsatt svøpt i de tradisjonelle safrangule og karmosinrøde munkekjortler.

MOSKVA (UPI/Dagbladet): Josef Stalin ga ordre om å likvidere 15 131 polske offiserer i Katyn-skogen i 1940, skriver den sovjetiske avisa Moska-Nytt i en oppsiktsvekkende artikkel basert på frigjorte KGB-dokumenter.

Det er første gang at en sovjetisk avis trykker en artikkel der Josef Stalin tillegges ansvaret for massakren i Katyn-skogen, som nå ligger i sovjet-republikken Hvite-Russland. Den tidligere sovjetiske versjonen av Katyn-massakren er at det var Hitlers Gestapo-agenter som utførte udåden høsten 1941.

Det er nedsatt en offisiell polsk-sovjetisk kommisjon som gransker massakren, men den har ennå ikke offentliggjort noen resultater.

Drept av NKVD

«Det var totalt 15 131 polske menn som forsvant i det store intet», skriver Moska-Nytt.

«En studie av det totale (KGB) materialet, gir bare en konklusjon: De polske offiseren og politimennene ble skutt i april-mai (1940) av de operative enhetene i NKVD som tilsvare dagens KGB», skriver avisa videre.

I oktober i fjor reiste hundrevis av polakker til Katyn-skogen for å minnes sine drepde fedre og ektemenn i en minnegudstjeneste på stedet der massakren skal ha funnet sted. Det var første gang at Moskva har tillatt et slikt arrangement.

Josef Stalin - ansvarlig for massakren av 15 131 polske offiserer.

Polske og vestlige historikere har lenge vært enige om at sovjetiske agenter likviderte 4 443 polske offiserer i Katyn.

I den seinere tid har det også kommet fram at de resterende 10 688 polakkene trolig er blitt myrdet i to andre sovjetiske fangeleire, Ostasjkov og Starobjelsk.

Artikkelen i Moska-Nytt, som baserer seg på nøyte studier av tidligere hemmeligholdt KGB-materiale utført av den sovjetiske historikeren Natalya Lebedeva, bekrefter disse antakelsen.

Hatet Polen

Stalin ga ordren om å myrde polakkene fordi han fryktet at de kunne lede an et opprør mot den hemmelige pakten Sovjetunionen og Tyskland undertegnet i 1939, hevder historikeren

Lebedeva overfor Moska-Nytt.

Den «hemmelige protokollen» de to diktatorene undertegnet, ga Tyskland fri tilgang til Polen mot at Sovjet fikk tilgang til de baltiske statene.

- Stalin, som fikk såret selvfølelse da Sovjetunionen tapte krigen mot Polen i 1920, hadde en spesiell sterk motvilje mot polske offiserer, sier Lebedeva.

- Etter å ha likvidert den polske staten gjennom avtalen med Tyskland i september 1939, ble han vår på disse polske offiserene som kunne starte kampen for å gjenforene sitt land, sier hun videre.

Under borgerkrigen som fulgte etter bolsjevik-revolusjonen i 1917, feide Den Røde Arme gjennom Ukraina og inn i Polen i 1920. Men den polske hæren stoppet marsjen mot Warszawa og påførte kommunistene et bitert nederlag.

Baltiske fanger

Nazistene fant massegravene i Katyn-skogen i februar 1943. Hvert lik hadde ett kulehull gjennom hjernen.

Sovjetunionen har hevdet at det var nazistene som hadde gjennomført massakren høsten 1941, da de tok byen like ved Smolensk. Men polakkene har hele tida hevdet at Stalins agenter myrdet de polske offiserene før den tyske okkupasjonen av regionen.

En annen grunn til massakren var at Stalin trengte plass i fangeleirene til omlag 60 000 estere, latviere og litauere som han hadde deportert.

Polen fjerner historiens store «hvite flekk»: 9/3-89 A. R. — Stalin bak Katyn-massakeren

Warszawa (NTB-AP): Den polske regjeringen mener alt tyder på at sovjetisk sikkerhetspoliti sto bak massakren av 4.000 polske offiserer i Katyn-skogen, og ikke tyske nazitropper slik det offisielt har vært hevdet hittil.

Den polske regjeringens talsmann Jerzy Urban kom tirsdag med den kraftigste uttalelsen fra en polsk myndighetsperson noensinne, da han sa at alle indirekte bevis tyder på sovjeterne sto bak Katyn-drapene.

- Vi mener alt tyder på at forbrytelsen ble begått av Stalins hemmelige politi NKVD, sa Urban. Han understreket at den polske regjeringen fortsetter å presse på i saken for å få klarhet i en av de mest følelsesladete «hvite flekker» i sovjetisk-polsk historie.

Urban har tidligere også sagt at inskripsjonen på et monument i Warszawa som gir nazistene skylden for dødsfallene, vil bli forandret.

En polsk avis offentliggjorde i forrige måned en melding fra det polske Røde Kors som antydte at offiserene

ble drept på sovjetisk territorium før den tyske invasjonen av Sovjetunionen i 1941.

Likene av de polske offiserene, som var blitt deportert til Sovjetunionen, ble funnet av tyske hæravdelinger våren 1943. Offisiell sovjetisk og polsk historie har hele tiden fastholdt at de polske offiserene ble drept av nazistene i 1941, men mange polakker og vestlige historikere har lagt skylden på sovjeterne.

De to landene opprettet en felles granskningskommisjon i 1987 som skal gå igjennom bevisene om Katyn-massakren og andre historiske spørsmål. Fra polsk side har man levert alt materiale og det har vært antydninger til voksende utålmodighet med granskningen på sovjetisk side.

Urban framholdt at sovjetiske historikere som analyserer materialet har rett i at det er indirekte beviser. Han sa også at den polske regjeringen forstår at sovjeterne ønsker å granske historisk materiale i sine egne arkiver, men påpekte at Polen ønsker at prosessen skal gå litt forttere.

Josef Stalin. En av tidenes største terrorister. Nå har polske myndigheter innrømmet det polakker flest har visst i hele etterkrigshistorien, at det var sovjetiske militære som sto for likvideringen av 4.000 polske offiserer i Katyn-skogen.